

PIANO-AFTEN HOS ELSE-MARIE OG JØRGEN DEN 9. APRIL 2018

"En musikalsk russisk tour de force"

En række smagsprøver på berømte russiske komponisters værker

1) Peter Tschaikowsky (1840-1893)

A) "*Eugen Onegin*" – opera (lyriske scener) i 3 akter (1878/79)

Libretto - baseret på A. Pusckin's "Novelle på vers" - ved Tschaikowsky + K.S. Shilowsky

1. akt i uddrag – scene 1

. Introduktion

. Duet og kvartet (Tatjana, Olga, Larina, Filipjewna)

. Scene og Lenski's Arioso (Lenski, Olga, Onegin, Tajana)

Tatjana: Mirella Freni

Olga: Anne Sofie von Otter

Larina: Rosemarie Lang

Filipewna: Ruthild Engert

Staatskapelle Dresden – dirigent James Levine (1987)

B) *Violinkoncert* i D-dur, opus 35 (1878)

2. sats: Andante

Violin: Vladimir Spivakov

Slovak Philharmonic Orchestra – dirigent Zdenek Kosler

2. Nikolay Andreyevich Rimsky-Korsakov (1844-1908)

Orkestersuite fra operaen "The Snow Maiden" (1880-81)

1. Introduktion

2. Dance of the Birds

3. Cortege

4. Dance of the Clowns

Seattle Symphony – dirigent Gerad Schwarz (2011)

3. Dmitri Shostakovich (1906-1975)

Klaverkoncert nr. 2 i F-dur, opus 102

1. Allegro
2. Andante
3. Allegro

Dmitri Shostakovich (junior), klaver

I Musici de Montreal – dirigent Maxim Shostakovich (søn af DS) (1986)

4. Modest Petrovich Muossorgsky (1839-1881)

Udvalgte sange

1. "Ich woll't meine Schmerzen ergössen sich" – (1866)
2. "Hopak" – (1866)
3. "Hebraïsches Lied" – (1867)
4. "Die Elster" – (1867)
5. "Kinderlied" – (1868)
6. "Abendlied" – (1871)
7. "Ballade" – (1874)

Boris Christoff, bas

Alexandre Labinsky, klaver

Orchestre National de la Radiodiffusion Francaise – dirigent Georges Tzipine (1955-57)

5. Igor Stravinskij (1882-1971)

Balletmusik

"Petrouchka" (1947-version) – ballet i 4 tableauer

Fra Tableau 1

- . "Fête populaire de la Semaine grasse"
- . "Danse russe"
- . "Valse"

"Jeu de cartes" – ballet i 3 dele

Fra 1. Del – 1. Runde

- . "Musique introduction"
- . "Pas d'action"
- . "Petite valse"

(Igor Stravinskij fortsat)

Fra 2. Del – 2. runde

- . *"Musique d'introduction" (alla breve)*
- . *"Marche"*
- . *"Variation des quatre reines"*
- . *"Variation du valet de cœur"*
- . *"Coda" (piu mosso)*
- . *"Reprise de la marche et danse d'ensemble"*

Royal Concertgebouw Orchestra – (Petrouchka/1993 – Jeu de cartes/1996) – dirigent Riccardo Chailly

6. Sergei Rachmaninov (1873-1943)

Klaverkoncert nr. 2 i C-mol, opus 18 - i 3 satser

1. Moderato
2. Adagio sostenuto

Simon Trpceski, klaver

Royal Liverpool Philharmonic Orchestra – dirigent Vasily Petrenko (2009)

Konkurrence til PIANO-medl.

Hovedtemaet til Rach 2 – 2. Sats er samlet til en flot rockagtig sang - bl.a. sunget af en af vor tids hele store udenlandske kvindelige sangere (ikke operasanger).

"Hvad hedder sangen" – og hvad hedder den berømte sanger, der har indsunget den?

Rimskij-Korsakov, Nikolaj, 18.3.1844-21.6.1908, russisk komponist, oprindelig søløjtnant. Kom under indflydelse af ¹Balakirev og komponerede meget tidligt uden at have egentlige professionelle forudsætninger – således fx hans første symfoni allerede 1861-65 (revideret 1884). 1871 blev han professor i komposition og ²instrumentation ved konservatoriet i Skt. Petersborg uden at have noget traditionelt teoretisk kendskab til de discipliner, han underviste i! Alligevel blev *R* Ruslands førende kompositions lærer – hans kendteste elev var ¹Stravinsky. *Rs* 15 operaer er, efter ¹Glinkas forbilled, historiske operaer eller ²eventyroperaer, væsentligst *Sneguotjka* (*Sneprinsessen*, 1882), *Sadko* (1894-6), *Kitesj* (1903-05) og *Zolotoj petusjok* (*Guldhanen*, 1906-07). *R* var russisk nationalist, i sine operaer dybt afhængig af den russiske folklores eventyrverden, dog ikke i kammeroperaen *Motsart i Saljeri* (*Mozart og Salieri*) efter Pusjkin (1897). Uden for Rusland er *R* bedst kendt som den store orkestrale eventyrfortæller. Hans virtuose instrumentationstekunst er, også i betragtning af hans mangel på musikalsk uddannelse, forbløffende. Bedst er den orkestrale trilogi *Capriccio espagnol* (1887), der viderefører traditionen fra Glinkas spanske ²ouverturer, *Sheherazade* (1888) og *Svetlij prasniki* (*Russisk påske*), en ouverture bygget på ortodokse liturgiske motiver (1888). *R* efterlod sig en instrumentationslære, hvor alle værkhenvisninger og nodeeksempler er relateret til hans egen produktion, og selvbiografien *Letopis' mojej muzikalnoj zhisni* (*Mit musikalske liv*). Det er Glinkas specielle farverige orkesterklang og i nogen grad ¹Berlioz' principper, der sættes i højsædet. *R* bearbejdede med stor flid en række værker af vennerne ¹Cui, ¹Mussorgskij og ¹Borodin. MWA

Mussorgskij, Modest Petrovitj, 21.3.1839-28.3.1881, russisk komponist. *M* kom som ganske ung på kadetskolen i Skt. Petersborg. Han havde som dreng fået klaverundervisning og begyndte trods total mangel på viden om musikteori i 1856 at komponere en opera. I 1857 traf han ¹Dargomyzskij og ¹Cui og lærte via dem ¹Balakirev at kende. Denne gav ham undervisning i musikalsk

form. Da faren efter ophævelsen af livegenskabet gik konkurs, flyttede *M* i kollektiv og delte senere lejlighed med ¹Rimskij-Korsakov. Han opgav den militære løbebane og blev ansat i et af tsarens ministerier, men problemer med alkohol gjorde regelmæssigt arbejde umuligt, og en lang række værker lå ufuldendte ved hans død. Af 10 projekterede og påbegyndte operaer blev kun to færdige, og af dem forelå den ene ved hans død kun som klaverpartitur. Hovedværket er *Boris Godunov* (1874), af ham selv betegnet som folkeopera, hvor det russiske folk, ikke titelpersonen, er 'hovedperson'. Noget lignende kan siges om *Khovansjtjina* (1872-80), en tragisk opera om religiøse stridigheder (instrumenteret af Rimskij-Korsakov og senere ¹Sjostakovitj). Af orkesterværkerne er kun *Ivanova notj'na lisoj gore* (*En nat på det nøgne bjerg*, 1867, oprindelig til den kollektive balletopera *Mlada*), især kendt i Rimskij-Korsakovs bearbejdelse, af interesse. Af klavermusikken må *Kartinki s'vstavski* (*Udstillingsbilleder*, 1874) regnes som et mesterværk (høres ofte i ¹Ravels orkesterbearbejdelse), mens sange er uovertrufne i russisk musik: sangcyklerne *Detskaja pesenka* (*Fra barnekammeret*, 1870), som viser genial indlevelse i barnets verden, *Bez solnca* (*Uden sol*, 1874), *Pesni i pjhaski smerti* (*Dødens sange og danse*, 1875) og de fristående *Seminarist* (1866), *Klassik* (1867), begge til egne tekster, og *Pesnija Mefistofeleja* (*Mefistos sang fra Goethes Faust*, 1879). MWA

Rachmaninov, Sergej, 1.4.1873-28.3.1943, russisk komponist og pianist. *R* studerede ved konservatorierne i Skt. Petersborg og Moskva. I 1892 havde han allerede komponeret operaen *Aleko* (opf. 1893), den 1. klaverkoncert og *Trio élégiaque* under indflydelse af ¹Tjajkovskij. Opførelsen af 1. symfoni (1897) blev en katastrofe, som lammede *R* kunstnerisk. Men 2. klaverkoncert (1901) fastslog hans navn internationalt. Forlod Rusland 1917 og levede siden i Schweiz og USA. Af de fire klaverkoncerter spilles især nr. 2 og 3, 1909). Af de to senere symfonier er nr. 2 (1907) i Tjajkovskij-traditionen, mens nr. 3 viser nogen indflydelse fra ¹Prokofjev. I det ²symfoniske digt *Ostrov mjortvikh* (*De dødes ø*, 1909), *Rapsodi over et tema af Paganini* (1934) og *Symfoniske danse* (1940-41) optræder den ²gregorianske *Dies Irae*-sekvens som et memento mori, ligesom korsymfonien *Kolokola* (*Klokkerne*, til Poes digt, 1913). Med sine 24 præludier (1893, 1903 og 1910) går *R* i ¹Chopins fodspor, mens de programatiske *Etudes Tableaux* (1911 og 1917) peger i retning af ¹Liszt. *Variationer over et tema af Corelli* (1931) kan ses som en forstudie til *Paganinirapsodien*. De mange sange, især op. 34 (1912), viser *R* som den største russiske sangkomponist efter ¹Mussorgskij. *Vsenotjnoje bdenije* (*Vespermesse* for kor ²a cappella, 1915) viser hans afhængighed af den ortodokse liturgi. MWA

Stravinsky, Igor, 17.6.1882-6.4.

1971, uden tvivl den mest indflydelsesrige komponist i 1900-tallet. Han er født i Rusland, Skt. Petersborg, hvor hans far var operasanger. I 1902 fik han 'Rimskij-Korsakov som lærer i komposition. De værker *S* komponerede i tiden op til 1910 viser hans udvikling og afspejler de påvirkninger, han var under indflydelse af. Men det er først med balletten *Ildfuglen* (1910) at han hans talent kommer til mere selvstændig udfoldelse. Det var lederen af den russiske ballet i Paris, 'Diaghilev, som bestilte en ballet hos *S* efter at have hørt en opførelse af *Feu d'artifice* (1908). Resultatet var *Ildfuglen*, der blev en stor succes ved premieren i 1910. Med *Ildfuglen* begynder den første af de tre skaberperioder, man normalt inddeler *S*s produktion efter. *Ildfuglen* følges op af balletten *Petrusjka* (1911), ligeledes komponeret til den russiske ballet og Diaghilev, og ligesom *Ildfuglen* blev *Petrusjka* en stor succes. Den tredje ballet komponeret til Diaghilev og hans trup, *Le Sacre du Printemps* (1913) blev til gengæld en skandale ved uropførelsen. De tre store russiske balletter er ennemæssigt inspireret af

russiske folkeeventyr og myter. De er komponeret for meget stort orkester og viser alle *S*s mesterlige instrumentation. Mens *Ildfuglen* bærer præg af stilistisk blandingsgods er *Petrusjka* et langt mere helstøbt og personligt præget værk. I *Sacre* accentuerer *S* musikens rytmiske aspekt på en så provokerende og nyskabende måde, at dette værk i dag betragtes som lige så vigtig en milepæl i den europæiske musikhistorie som 'Schönbergs ²tolvtonemusik og 'Debussys nyskabelser på det klanglige område. Det var især det rytmiske elements pågående karakter der forårsagede skandalen ved premieren på *Sacre*.

*S*s samarbejde med Diaghilev udgør et selvstændigt kapitel i hans liv som komponist. Det betød - på det rent ydre plan - at han var nødt til at tage ophold i Vesteuropa, hvor han opholdt sig i stadig længere perioder i og forskellige steder i Schweiz.

1920-39 rejste *S* meget rundt i Europa med Paris som det økonomiske centrum. Han blev fransk statsborger i 1934. Økonomiske problemer holdt ham til at bruge resten af sin tid som udøvende pianist, som dirigent, og medens efterspørgslen efter hans musik fortsat pa var dalende op gennem 1920'erne, var den til gengæld stige i USA. Han havde allerede fået en koncertturne til USA i 1925, og i 1935 rejste han dertil

for anden gang. Under indtjeningen den stigende spænding i Europa besluttede han sig i 1939 til at emigrere til USA. Her oplevede han en lang række opførelser af sine værker i såvel østkystens vestkystens store byer. Skiftet til USA fik ikke nogen umiddelbar

Begrebet «neo» (ny) betegner i musikalsk sammenhæng i 1900-tallet på den ene side en fastholdelse ved ældre tiders konstituerende elementer som metrisk ²rytme, ²motiv/²tema/²melodi, bestemte formmønstre, ²harmonik og ²tonalitet, på den anden side, at disse elementers grænse flyttes udad: I barok/klassik udgøres det harmoniske paradigme af den tonale ²kadence, baseret på treklange og funktionernes karakteristiske dissonanser, samt stemmeføringsmæssigt begrundet brug af dissonanser. Neo-komponisten bevarer overordnet respekten for den tonale kadence, men emanciperer dissonansen på en langt mere radikal måde. Medens rytmisk uregelmæssighed/flertydighed i barok/klassisk musik sætter sin grænse ved en hel takt (vi kan have 5-takters-perioder, men ikke en 5/4-takt i en passage i 4/4), så anvender neo-komponisterne gerne udeladelse eller tilføjelse af et enkelt slag (eller en endnu kortere værdi) for at intensivere det rytmiske udtryk. Hos *S* finder vi disse træk i fuldt flor; men herudover forholder *S* sig til sine forbilleder på en mere overordnet og principiel måde. Når han fx i Jocas tes da capo-arie i *Oedipus Rex* kombinerer den musikalske ABA-form med tekstfordelingen abb, gør han op med - eller kommenterer i hvert fald - da capo-ariens statiske karakter. Når han i *Sacre* lader det rytmiske element være den primære musikalske generator - på bekostning af det melodiske og harmoniske - så anfægter han traditionelle musikalske paradigmer, i hvilke det netop er melodien eller harmonien, der udgør de basale musikalske byggesten. Når han i 3. sats af *Psalmesymfonien* veksler de lægger betoningen i ordet Domine på 1. og 2. stavelse, og når han udtrykkelig foreskriver en vejtrækning mellem de to første stavelser i Dominum, så lader han hånt om den traditionelle forestilling om forholdet mellem tekst og musik på en måde som sætter musikken over teksten, eller rettere som benytter teksten som ren lyd, og ikke som noget der skal fortolkes af musikken. Det er på samme plan man skal forstå, at *S* lod Coc-teaus franske tekst til de sunge

dele af *Oedipus Rex* oversætte til latin: Publikum skal koncentrere sig om musikken, ikke søge at følge med i og forstå teksten.

Tjajkovskij, Pjotr (Peter)

7.5.1840-6.11.1893, russisk komponist. *T* fik som dreng en dervision og afslørede en følsomhed over for musik, der førte til et til hysteri grænset forberament. Han blev færdiguddannet som jurist i 1859 og ansat i justitsministeriet. Han begyndte i 1861 at studere musik i det nylig grundlagte konservatoriums musikskole, som året efter blev overført til Vesteuropa og senere kompositionselev af Anton

Reinhold og i 1863 forlod han sin stilling i justitsministeriet og koncentrerede sig nu helt om musik. I 1864 komponerede han sit første orkesterværk af nogen betydning, en ouverture til Ostrovskijs *Groza* (*Uvejret*). I januar 1866 flyttede han til Moskva, hvor Nikolaj 'Rubinstein havde tilbudt ham en stilling som lærer ved konservatoriet. Her begyndte han arbejdet på sin 1. symfoni i g-mol, som blev færdig i august 1866 (revideret flere gange). I 1869 skabte han sit første orkestrale mesterværk, ouverturefantasiaen *Romeo og Julie*, i øvrigt tilskyndet af 'Balakirev.

Modsætningsforholdet mellem gruppen af nationalt orienterede komponister, De 'Fem, og de vestligt orienterede konservatorieuddannede komponister er således et postulat. De Fem stræbte efter en national musik, baseret på russisk digtning, ²folklore og ²folkemusik, og forkastede den vestlige musiks strukturer, fx ²sonateformen. Men dels skrev De Fem også symfonier, strygekvartetter og klaversonater, dels benyttede *T* sig flittigt af russisk digtning og folklore og citerede ofte den russiske folkemusik i sine værker. I det nationale er der således ikke stor forskel mellem *T*s musik og De Fems, derimod er der naturligvis mange forskelle i den personlige stil komponisterne imellem. *T*s musik er således i langt højere grad følelsesladet, ofte indtil det hysteriske, og kan have et præg af selvmedlidenhed, som ikke findes hos de mere nøgterne De Fem-

komponister. Han er harmonisk også mere konventionel end fx 'Rimskij-Korsakov og 'Mussorgskij. I svulmende melodik og overdådig orkestral pragt nærmer de sig derimod hinanden, og *T* beundrede da også især 'Rimskij-Korsakovs ²instrumentationskunst.

I slutningen af 1877 kom *T* i kontakt med den rige enke Nadesjda von Meck, som tilbød ham venskab og økonomisk støtte, men ikke ønskede at have nogen personlig kontakt med ham. Det blev til et mangeårigt nært venskab og en omfattende korrespondance, men de to traf aldrig hinanden. *T* tilegnede fru von Meck sin 4. symfoni (1878). Forholdet varede til et par år før *T*s død, hvor fru von Meck af ukendte årsager afbrød

forbindelsen med ham. *T* havde da for længst erkendt sin homoseksualitet, som han forgæves havde prøvet at kurere ved et forhold og mislykket ægteskab. Han rejste meget i Vesteuropa, ofte som dirigent af egne værker, og besøgte USA 1891. *T*'s død har altid været hyllet i mystik. Historien om, at han skulle have pådraget sig kolera ved at drikke ukogt vand, har næppe noget på sig. Senere forskning synes at have påvist, at han pga. et ulovligt homoseksuelt forhold til en adelsmands søn af en 'æresret' arbitrært blev 'dømt' til at tage gift.

T's melodiske evne er enestående i musikhistorien. Det lyriske indfald, som han selv kaldte det, er centralt i hans musik, som for orkestermusikens vedkommende vidner om højt udviklet teknisk dygtighed. Det er karakteristisk for *T* at han kæmper for at tilpasse den klassiske sonateform sit lyriske temperament, hvilket ikke rigtig lykkes. Man kan dog mene, at han på den måde skaber en ny russisk opfattelse af sonateformen, som senere får betydning for bl.a. *Sjostakovitj*. Betydeligst er symfonierne 4-6, hvor den 4. symfoni, f-mol, viser komponistens glæde ved den russiske folkemusik, mens den 5. i e-mol (1888) er et forsøg med den 2-cykliske symfoni. Nr. 6 i h-mol, *Pathétique* (1893), er usædvanlig ved sin velselignende andensats i 5/4 takt og sin 2-adagio-finale, der er blevet karakteriseret som komponistens personlige 2-rekviem. Den første af de tre klaverkoncerter, b-mol op. 23 (1875), er vel den mest populære af alle romantiske virtuoskoncerter, og violinkoncerten (1878) er et yndlingsværk for violinvirtuoser. Den yderst populære *1812-ouverture* op. 49 (1880) til minde om Napoleons nederlag kan betegnes som symfonisk pop. Den charmerende *Sevénade for Strygere*, op. 48 (1881) er mesterlig i sin udnyttelse af strygeorkesteret.

T betragtede sig selv som først og fremmest operakomponist. Han skrev 11 operer, hvoraf de betydeligste er *Evgénij Onegin* (1878), som han selv med god grund betegnede som 'lyriske scene-', grand guignol-dramaet *Pikovája dama* (*Spar dame*, 1890) og *Iolantha* (efter Henrik Hertz' *Kong René's Datter*, 1891). Som teaterkomponist nåede han dog højst med sin balletmusik. Med Léo Delibes som forbillede skabte han den symfoniske ballet (*Lebedinoje ozero* (*Svanesøen* 1876), *Spjasjijaja krasavitsa* (*Tornerose*

1881), *Sjitelkuntjik* (*Nøddeknekkeren* efter E.T.A. Hoffmann 1892). *T* komponerede ikke meget kammermusik. Dog er den 1. strygekvartet bemærkelsesværdig for sin folkemusikinspiration (1871). Klavertrioen i a-mol op. 50 til minde om Nikolaj Rubinstein (1882) er det betydeligste kammermusikværk i Rusland i 1800-tallet og forbilledet for Rachmaninovs *Trio élégiaque*. Klavermusikken må betegnes som 2-salonmusik. Bedst er de 12 klaverstykker *Les saisons* (*Årstiderne*, 1876). MWA

Sjostakovitj, Dimitrij Dimitrijevitj, 25.9.1906-9.8.1975, russisk komponist. Blev født i Skt. Petersburg, hvor han 9 år gammel fik klaverundervisning af sin mor, der var professionel pianist. 1919 blev han optaget på konservatoriet i Petrograd, hvorfra han blev uddannet i klaver (1923) og komposition (1925). *S* opnåede hurtigt international anerkendelse som komponist, da hans afsluttende konservatorieopgave, Symfoni nr. 1 (1924-25), blev opført i Leninograd, Berlin og Philadelphia i årene 1926-28, og i 1927 fik han 'ærefuld omtale' ved den internationale Chopin-konkurrence for pianister. *S* levede hele sit liv i Sovjetunionen kun afbrudt af få professionelle rejser til Vesten, som han med årene satte stadig mindre pris på. Men han var ikke nogen ukritisk tilhænger af Sovjetstyret, og dette udsatte til gengæld hans musik for kritik ved flere lejligheder. En tilværelse præget af ensomhed og frygt og af kampen for at overleve satte sine spor på *S*'s musik, hvis humor blev sortere og satiren mere bidsk med årene, og hvor beskæftigelsen med døden blev et hovedtema i de sene værker.

S voksede op med den unge Sovjetunion og engagerede sig i 20'erne i det avantgardistiske kunstliv, der centreret omkring Leninograd orienterede sig mod Vesten, hvor han knyttede forbindelse til nogle af det nye styres betydeligste kulturpersonligheder som iscenesætterten Mayerhold, digteren Majakovskij og kulturkommissæren Lunartjarskij. Værkerne fra 20'erne og begyndelsen af 30'erne omfatter foruden en del klavermusik, hvoraf de 24 *præludier* (1932-33) og *Koncert for klaver, trompet og strygeorkester* (1933) er de vigtigste, operaerne *Næsen* (1927/28)

efter Gogol og *Lady Macbeth fra Mitsensk* (også betitlet *Katerina Ismajlova*, 1930-32), film-, teater- og balletmusik samt de fire første symfonier. *S* forsøger i disse værker at forene et kompositionsteknisk avancement inspireret af bl.a. Mahler og Berg med en uadvendt stil, der også inddrager eksperimenter med populærmusik i *Suite for jazzorkester* (1934).

Ved Stalins overtagelse af magten i partiapparatet 1929 ændredes Sovjetstyrets liberale kulturpolitik til mere centralistisk og konservativ retning med krav om, at kunstnerne skulle følge en sovjetrealistisk retning. 1936 førte det til, at en række komponister, deriblandt *S*, blev angrebet for 2-formalisme. Den direkte anledning til angrebene var, at Stalin overværede en opførelse af *S*'s opera *Katerina Ismajlova* i Moskva, som forinden havde været opført med succes i Leningrad og Moskva over 200 gange. Stalin foranledigede skrevet en redaktionel artikel 'Kaos i stedet for musik' i partiavisen Pravda, der angreb *S*'s opera som eksponent for den moderne, 'formalistiske' og 'depraverede' musik, der undergravede partiets arbejde på at opbygge Sovjetunionen. Angrebene betød, at *S* blev isoleret i det kunstneriske miljø, og da en række af hans venner faldt som ofre for Stalins udrensninger, følte han sin eksistens truet i bogstavelig forstand. Han reagerede på kritikken ved at trække sin 4. symfoni tilbage og komponere symfoni nr. 5, der blev præsenteret som 'en sovjetkunstners kreative svar på berettiget kritik', og det medførte, at *S* atter blev taget til nåde af partiapparatet. I 1940 modtog *S* Stalin-prisen med betydelige økonomiske begunstigelser, han fik mange opgaver med film- og teatermusik, og hans *Leningradsymfoni* (nr. 7, 1942) blev symbol på Sovjetunionens kamp mod Hitlertyskland. Årene under og efter 2. Verdenskrig, hvor patriotisme overskyggede kravene om partitroskab, betød en vis liberalisering af kulturpolitikken, som igen blev afløst af en strammere kurs under Zhdanov-perioden 1948, der varede til Stalins død i 1953. *S* blev atter beskyldt for formalisme sammen med bl.a. Prokofjev, og han gjorde afbigt ved at offentliggøre værker, der i det mindste tilsyneladende fulgte partilinjens som korværket *Sangen om skovene* (1949),